

**УДК: 159.9**

**Никоненко О.П.**

**Копінг-стратегії у студентів з різним рівнем розвитку моральних якостей у фокусі духовної парадигми психології.**

В предметне поле нашої науково-дослідної роботи, виконаної в руслі диференційної психології, потрапили такі змінні як копінг-стратегії та моральні якості особистості.

В сучасній науковій психологічній літературі визначена певна феноменологія щодо стратегій поведінки в стресовій ситуації та подолання складних ситуацій. Їх поділяють на конструктивні та неконструктивні.

Проблема стресу в наш час набула особливої актуальності, і тому важливо якомога більше знати про це невід'ємне явище життя людини, а головне – навчитися з ним боротися. В зв'язку з цим, значної актуальності набувають дослідження, які орієнтовані на виявлення чинників формування копінг-стратегій людини. В даному дослідженні ми зосередились на ендofакторах, які знайшли свою проекцію в моральних рисах особистості, що визначають унікальні індивідуальні і типологічні особливості реагування на стресову ситуацію. Розуміння того, як кожен психологічний тип сприймає стресові ситуації і бореться з ними, є одним із ключових засобів щодо вироблення практичних рекомендацій успішного подолання стресу та його негативних наслідків.

Орієнтиром в пошуках таких ендofакторів слугували положення і завдання духовної парадигми психології, з яких постає потреба у використанні святоотцівських уявлень в галузях християнської антропології та психології [1, 4]. В цих системах знань ми черпали також теоретичні та логічні схеми щодо здійснення психологічної інтерпретації даних експериментальних досліджень. Виходячи з цього, в якості ендofакторів нами були визначені сили душі: словесно-розумна, бажальна, подразнювально-емоційна. В секулярній психології, в загальному вимірі, їм

відповідають наступні конструкти: когнітивна, вольова та емоційна сфери особистості. Ці глибинні (в світлі духовної парадигми) фактори душі (психічної реальності), на наш погляд, перебувають в тій чи іншій мірі під контрольними впливами з боку іншого ендofактору формування індивідуальних особливостей – совісті (в секулярній психології вжитку набуває поняття совісність), яка є одним з фундаментальних проявів духу (духовної сфери) в людській тримерії. В свою чергу, ці чотири змінні, очевидно, проекуються в особистісних факторах, які виділені Р.Б. Кеттелом в авторській теорії рис. Аналіз співвідношень цих проєкцій, які можна прослідковувати в описах психологічної симптоматики протилежних полюсів Кеттелівських факторів («-» та «+») дає підстави для попередніх висновків щодо глибинних чинників формування переважних стратегій реагування в складних ситуаціях.

**Гіпотезою нашого наукового дослідження були наступні формулювання:**

а) особи з високим рівнем розвитку моральних якостей обирають конструктивні стратегії поведінки в стресових ситуаціях, а з низьким рівнем – неконструктивні;

б) надання переваг тим чи іншим видам копінг-стратегій визначається специфікою взаємодії параметрів когнітивної, вольової та емоційної сфер, з одного боку, та совісності, з іншого.

Для вирішення емпіричних завдань нашого дослідження була сформована вибірка з 50 студентів 4-го курсу денної форми навчання технологічного факультету Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка, віком від 20 до 22 років.

Для кількісного вимірювання рівня розвитку моральних якостей студентів використовували 16-ти факторний опитувальник Р. Кеттела. Для вивчення стратегій адаптованої поведінки в ситуації стресу застосовувався опитувальник “Копінг-поведінка в стресових ситуаціях” (С. Норман, Д.Ф. Ендлер, Д.А. Джеймс, М.І. Паркер; адаптований варіант Т.А. Крюкової)

Інтерпретація отриманих кореляційних зв'язків вказує на те, що особи з високим рівнем розвитку моральних якостей обирають конструктивні способи поведінки в стресових ситуаціях. Тобто їм в більшій мірі властиві самоконтроль, прийняття відповідальності, планування рішення проблеми. Для осіб з низьким рівнем розвитку моральних якостей більш характерним є використання неконструктивних поведінкових стратегій в цих ситуаціях – конфронтація, дистанціювання, уникнення дійсності.

Наші спроби щодо здійснення психологічної інтерпретації емпіричних даних з позицій духовної парадигми в психології та з огляду на, зроблені нами раніше, узагальнення [2,3 та ін.], нашою думкою є те, що в ролі глибинного фактору організації особистості (метасистемного рівня організації), який виступає в ролі суттєвого внутрішнього чинника формування моральних рис особистості, постає така якість духу людини як совість. В симптомокомплексах Кеттелівських факторів вона має проєкуватися в таких психологічних змінних як схильність до прийняття соціальних норм, орієнтація на узгодження своїх дій з суспільними правилами, прийняття-неприйняття до уваги суспільних правил, не співчутливість – увага до людей, мінливість в стосунках, емоційна зрілість тощо. По суті моральні риси особистості, вочевидь, є результатом взаємодії цього ендofактора з силами душі (які також мають набувати статусу ендofакторів розвитку індивідуальності): словесно-розумної, бажальної, подразнювально-емоційної. В експериментальній гіпотезі ми навели аналоги цих понять, взятих з предметних областей християнських антропології та психології, які використовуються в сучасній секулярній психології: параметри когнітивної, вольової та емоційної сфер особистості.

### **Література:**

1. Зенько Ю.М. Основы христианской антропологии и психологии / Юрий Михайлович Зенько. – СПб.: Речь, 2007. – 912 с.
2. Никоненко О.П. До питання щодо інтраіндивідуальних зв'язків моральних якостей особистості студента-психолога. // Актуальні проблеми

психології: Збірник наукових праць Інституту психології Г.С. Костюка: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. – Київ, 2014. – Том 11. – Вип. 11. – Ч. 2. – С. 150-158.

3. Никоненко О.П. Тлумачення відмінностей в зв'язках між інтегральними показниками формально-динамічних властивостей індивідуальності в групах, диференційованих за моральними критеріями та морфо-функціональними показниками, виходячи з позицій духовної парадигми. // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології Г.С. Костюка. – Том 11. Психологія особистості. Психологічна допомога особистості / За ред. С.Д. Максименка, М.В. Папучі. – Вип. 7. – Частина 2.- Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2013 – С. 107-114.

Савчин М. Духовна парадигма психології: монографія / Мирослав Савчин. – К.: Академвидав, 2013. – 252 с. – (Серія «Монограф»).